

УДК 004.624:004.94:519.85

В.А. Артеменко

Донецкий национальный технический университет
andruhina.vera@gmail.com

Компьютерные оценки решения стохастической транспортной задачи

Рассмотрена стохастическая транспортная задача математического программирования. Предложена процедура решения задачи. Представлены конкретные варианты расчета

Стохастическая транспортная задача, груз, недопоставки, затраты

Введение. Анализ литературы

Для анализа транспортных сетей применяют разнообразные математические модели, вид которых определяется решаемыми задачами, степенью детализации описания движения и математическим аппаратом, используемыми данными. Поэтому не существует полной и ясной классификацию этих моделей. Согласно [1], можно условно выделить три основных класса:

- прогнозные модели,
- имитационные модели,
- оптимизационные модели.

Основой для данной классификации является рассмотрение основной функции математической модели.

Модели прогноза потоков и имитационные модели ставят своей целью адекватное воспроизведение транспортных потоков. Имеется значительное количество моделей, с помощью которых пытаются оптимизировать функционирование транспортных сетей. В этом классе моделей решаются задачи оптимизации маршрутов пассажирских и грузовых перевозок, выработки оптимальной конфигурации сети и др. Методы оптимизации транспортных потоков представляют собой обширную область исследований и здесь имеются множество направлений, которые отражаются в работах [2,3].

Большое количество задач оптимального управления потоками эффективно решаются на основе применения подхода, который представляет собой обобщение и развитие содержательной постановки известной задачи линейного программирования в динамическую область. Под «динамикой» будем понимать учет фактора времени при формулировке самой задачи. Стохастический вариант транспортных задач линейного программирования позволяет обеспечивать достаточно адекватное

представление реальных задач организации транспортировок в системе «поставщики - потребители», т.к. позволяет учитывать недетерминированность таких основных важнейших параметров задачи, как спрос, стоимость перевозок и т.п. Такие задачи рассматривались в [4,5] с использованием следующей канонической модели.

Пусть заданы:

m поставщиков грузов и n потребителей;

a_i - объем груза, отправляемого от i -го поставщика, $i = 1, 2, \dots, m$;

b_j - объем груза, доставляемого j -му потребителю, $j = 1, 2, \dots, n$;

$f_{ij}(c_{ij})$ -плотность распределения случайной стоимости c_{ij} транспортировки единицы груза от i -го поставщика к j -му потребителю, $i = 1, 2, \dots, m$, $j = 1, 2, \dots, n$.

Обозначим план перевозок $X = \{x_{ij}\}$, где x_{ij} - объем груза, перевозимого от i -го поставщика к j -му потребителю, $i = 1, 2, \dots, m$, $j = 1, 2, \dots, n$.

План $X = \{x_{ij}\}$ должен удовлетворять естественным ограничениям:

$$\sum_j x_{ij} = a_i, \quad i = 1, 2, \dots, m.$$

$$\sum_i x_{ij} = b_j, \quad j = 1, 2, \dots, n.$$

$$x_{ij} > 0, \quad i = 1, 2, \dots, m, \quad j = 1, 2, \dots, n.$$

Обозначим сумму расходов на выполнение плана X через $S(X) = \sum_i \sum_j c_{ij} x_{ij}$

Стандартный путь решения этой задачи оптимизации плана транспортировок состоит в переходе к детерминированному описанию критерия его эффективности. Традиционно используется один из двух способов реализации этого подхода, основанный на оценке средних значений c_{ij} . Модификации этих подходов представлена в [6].

В [7] рассматривается модель целевого программирования с вероятностными ограничениями для стохастической задачи

маршрутизації. Для рішення стохастическої задачі маршрутизації з використанням ССР-моделі застосовується введений раніше гібридний алгоритм 6.1[7,с.112]. Він об'єднує засади статистического моделювання, нейронну мережу та генетический алгоритм. Для розглянутої задачі, в неї внесені відповідні зміни, що стосуються структурного представлення елементів задачі та їх ініціалізації, а також операцій кроссінговера та мутації применительно до особливостей розглянутої проблеми. Якщо розглядається багатоцільова стохастическа задача маршрутизації, то використовується гібридний алгоритм 7.1[7,с.163].

Сьогодні на багатьох великих підприємствах України спостерігається бурне розвиток логістики, визначення даного напрямку як окремої одиниці в структурі компанії. В будь-якій транспортно-складській системі важливо урахувати не тільки транспортні витрати, але й втрати на стику транспорт – споживач. Втрати на стику можуть виникати як наслідок випадкового розкиду часу доставки вантажів та випадкових відхилень від планового ритму споживання.

Тут особливу увагу слід приділяти таким характеристикам, як тривалість доставки, розподіл об'ємів виробництва та споживання в часі, зміна запасів продукції в кінцевих та проміжних пунктах.

Відомими прикладами задач, що розв'язуються на практиці, в яких важливу роль грають вказані характеристики, є розрахунок планів підводу порожняків відповідно до ритму погрузки, планів узгодженого підводу вантажів до морських портів, підводу сировини до великих споживачів, підводу маршрутів з енергоносіями до ТЕС та ін.

Урахування випадкового розкиду параметрів вимагає стохастическої постановки та аналізу взаємодії відправителя та отримувача для конкретної формулювання оптимізаційної задачі.

Постановка задачі

Згідно [8], в разі наявності у покупця розподільчого складу для прийому продукції при доставці вантажу можливі наступні варіанти помилок (несузгодження в часі) при отриманні товару:

1. Детермінований спосіб та випадковий час доставки продукції

Визначимо час доставки $\tau_{ij}(t)$ поставок $u_{ij}(t)$ як маючий випадковий розкид, таким чином, в будь-який момент управління t він буде рівно $\tau_{ij}(t) \pm \varphi_{ij}(t)$, де $\varphi_{ij}(t)$ – випадкова величина.

Можливі помилки при цьому випадку:

- раннє надходження продукції: $\tau_{ij}(t) - \varphi_{ij}(t)$. В цьому випадку виникає додаткове час на зберігання продукції;

- пізнє надходження продукції $\tau_{ij}(t) + \varphi_{ij}(t)$. В цьому випадку виникає збиток (недоотримана прибуль) від пізньої поставки.

2. Детермінований час ходу та випадковий спосіб.

Відхилення фактичного спосіб від планового носить випадковий характер $\varphi_{ij}^*(t)$.

- раннє споживання та планово надходження продукції: $\tau_{ij}(t) - \varphi_{ij}^*(t)$. Виникає збиток (недоотримана прибуль) від недопоставки

- пізнє споживання та планово надходження продукції: $\tau_{ij}(t) + \varphi_{ij}^*(t)$. Виникають додаткові витрати на зберігання продукції.

3. Випадковий час поставки та випадкове споживання.

В цьому випадку два випадкових процеси накладаються один на одного. Продукція може прийти як з опереженням $\tau_{ij}(t) - \varphi_{ij}(t)$, так і з опозданням $\tau_{ij}(t) + \varphi_{ij}(t)$. Спосіб може носити як опережуючий характер $\tau_{ij}(t) - \varphi_{ij}^*(t)$, так і бути пізніше планового $\tau_{ij}(t) + \varphi_{ij}^*(t)$.

Для спрощення задачі необхідно два випадкових процеси звести до одного випадкового процесу.

Можливі варіанти:

- збігаючий характер відхилень від плану (раннє надходження та раннє споживання, пізнє надходження та пізнє споживання).

При збігаючих відхиленнях виникаючий в результаті збиток буде незначальним.

- несбігаючий характер відхилень (раннє надходження та пізнє споживання, пізнє надходження та раннє споживання).

При ранньому надходженні $\tau_{ij}(t) - \varphi_{ij}(t)$ та пізньому споживанні $\tau_{ij}(t) + \varphi_{ij}^*(t)$ виникають великі витрати на зберігання продукції на складі.

При пізньому надходженні $\tau_{ij}(t) + \varphi_{ij}(t)$ та ранньому споживанні $\tau_{ij}(t) - \varphi_{ij}^*(t)$ виникає дефіцит продукції, відповідно – недоотримана прибуль.

Для переходу до одного випадкового процесу замінемо $\varphi_{ij}^*(t)$ на $(-\varphi_{ij}^*(t))$, таким чином, відхилення $\varphi_{ij}^*(t)$ та $(-\varphi_{ij}^*(t))$ будуть мати однаковий змістовий ефект.

Згідно [8], аналіз цих різних варіантів ми враховуємо постановкою наступної стохастическої транспортної задачі – знайти оптимальну по мінімуму сумарних витрат на переміщення та зупинки динамічну структуру потоків з урахуванням збитку від недопоставок при випадковому розкиді тільки в споживанні.

Обозначим через $f(x)$ плотность функции распределения потребления и через $R(t-z)$, $N(z-t)$ штрафные функции за недопоставки и хранение соответственно. Тогда ущерб от недопоставки определяется выражением

$$\int_z^{\infty} f(x)R(t-z)dt,$$

а затраты на хранение выражаются аналогичным интегралом

$$\int_z^{\infty} f(x)R(t-z)dt,$$

Следовательно, общее математическое ожидание штрафа при перемещении груза к временному моменту z определяется формулой

$$F(z) = \int_{-\infty}^z f(x)N(z-t)dt + \int_z^{\infty} f(x)R(t-z)dt$$

Решение задачи

Определение такого временного значения z , при котором значение F достигает своего минимума, в нашем случае сводится к нахождению решений уравнения

$$\frac{dF}{dz} = \frac{d}{dz} \left(\int_{-\infty}^z f(t)N(z-t)dt + \int_z^{\infty} f(t)R(t-z)dt \right) = 0$$

Используя известное правило дифференцирования интеграла по параметру [9, с.114]

$$\frac{d}{dz} \left(\int_{u(z)}^{v(z)} g(t, z)dt \right) = \int_{u(z)}^{v(z)} \frac{d}{dz} (g(t, z))dt + g(v(z), z) \frac{dv}{dz} - g(u(z), z) \frac{du}{dz}$$

получаем, что оптимальное временное значение z должно удовлетворять уравнению

$$\int_{-\infty}^z f(t) \frac{d}{dz} N(z-t)dt + \int_z^{\infty} f(t) \frac{d}{dz} R(t-z)dt + Q(z) = 0$$

В последнем уравнении, учитывая, что $f(t)=0$ при $t=\pm\infty$ (т.к. является функцией плотности распределения вероятностей), имеем

$$Q(z) = f(z) \left(\frac{d}{dz} N(0) + \frac{d}{dz} R(0) \right),$$

и, следовательно, оптимальное z удовлетворяет уравнению

$$\int_{-\infty}^z f(t) \frac{d}{dz} N(z-t)dt + \int_z^{\infty} f(t) \frac{d}{dz} R(t-z)dt +$$

$$f(z) \left(\frac{d}{dz} N(0) + \frac{d}{dz} R(0) \right) = 0$$

Пример расчета

Приведем пример расчета, когда имеем случай с нормированной гауссовой плотностью распределения

$$f(t) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{t^2}{2}}$$

Исходя из практических соображений, определим функции штрафов за хранение и недопоставки модификациями известной логистической функции $Nt-z=A1+eK(t-z-s)$

$$R(t-z) = A - \frac{A}{1 + e^{k(t-z-s)}}$$

$$N(z-t) = B - \frac{B}{1 + e^{k(z-t+s)}}$$

которые представлены на рис. 1.а, б.

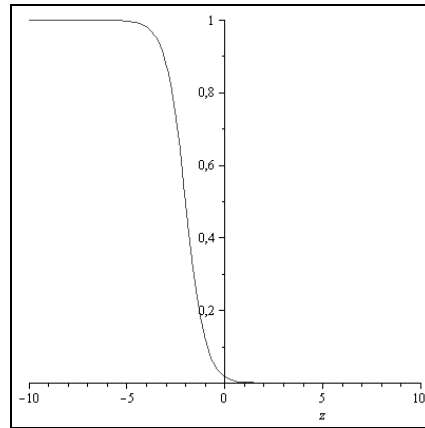

Рисунок 1, а – Значение функций штрафа за хранение

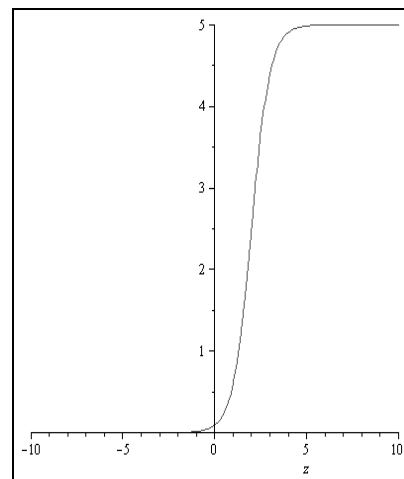

Рисунок 1, б – Значения функции штрафа за недопоставки

Здесь k , s - эмпирические параметры, которые необходимы для использования логистической функции на практике для более

точной оценки реальной ситуации принятия решения о применении штрафных санкций. Далее в расчетах использованы значения $A=1, B=5, k=2, s=2$.

Согласно расчетам при этих параметрах имеем на рис.2 значения производных для штрафных функций за недопоставки и хранение.

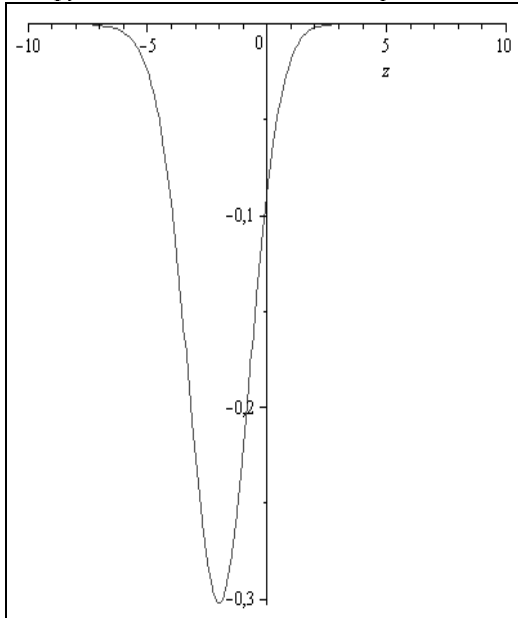

Рисунок 2, а – Значения $-\infty z f_{td} dz N z - t dt$

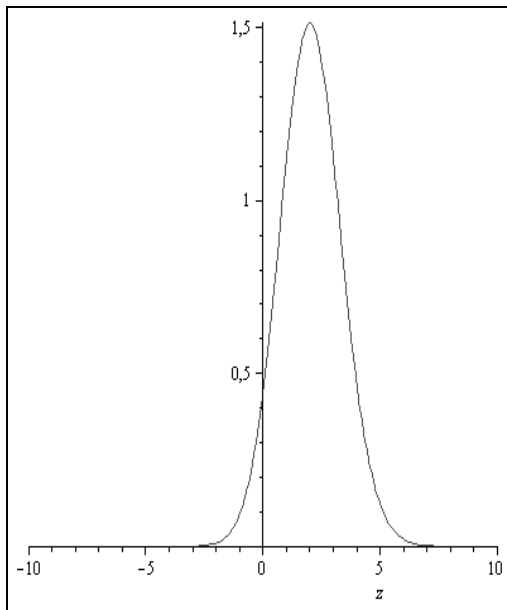

Рисунок 2, б – Значения $z \infty f_{td} dz R t - z dt$

Имеем на рис.3 значения самой целевой функции $F(z)=F1(z)+F2(z)$, где

$$F1z=z \infty e^{-12t} (1-1e^{2t-2z-4}) dt$$

$$F2z=z \infty e^{-12t} (5-5e^{2t-2z-4}) dt$$

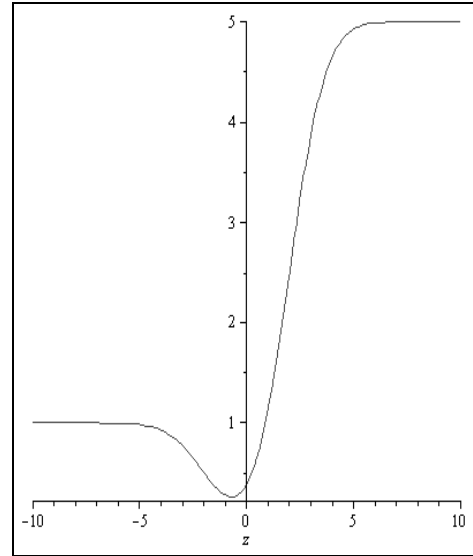

Рисунок 3 – Значения функции $F(z)$.

На рис.4 представлена производная целевой функции $F'(z)=F1'(z)+F2'(z)$, где

$$F1'z=z \infty (-2e^{-12t} (1-1e^{2t-2z-4}) + 2e^{2t-2z-4}) dt$$

$$F2'z=-\infty z (10e^{-12t} (5-5e^{2t-2z-4}) - 4e^{2t-2z-4}) dt$$

На рис.5 представлены значения корней функции $F'(z)$ при варьировании значений k, s . Согласно ему, величина временного интервала до нормативного расчетного времени прибытия, на который необходимо ориентироваться, обратно пропорциональна значениям k, s .

Расчеты выполнялись в системе Maple 12.

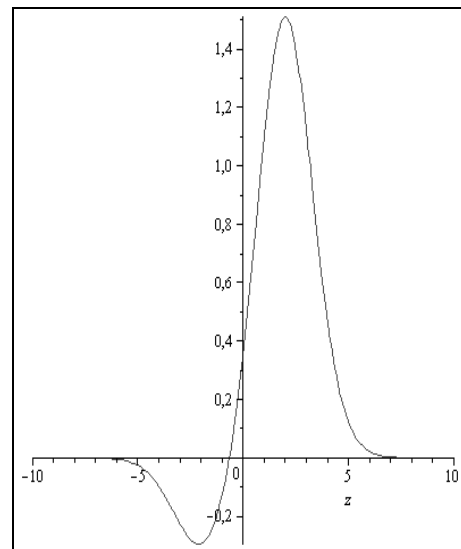

Рисунок 4 – Значения функции $F'(z)$.

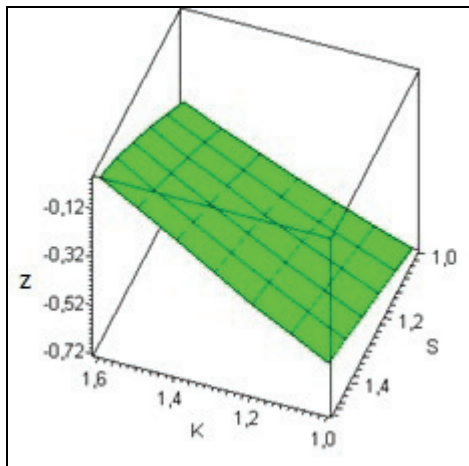

Рисунок 5 – Зависимость оптимального временного запаса для прибытия грузов от k , s .

Выводы

Выполнена постановка стохастической транспортной задачи доставки груза на распределительный центр покупателя с учетом возможных вариантов ошибок (несстыковок во времени) при получении товара.

Построена модель определения оптимального времени доставки продукции. Реализовано программное решение задачи, позволяющее применение данного метода на практике.

Перспективы дальнейшего исследования связаны с вариациями видов функции распределения и функций штрафов.

Список литературы

1. Швецов С.И. Математическое моделирование транспортных потоков / С.И. Швецов // Автоматика и телемеханика. – 2003. – № 11. – С.3-46.
2. Автоматизация планирования и управления транспортными системами / Лившиц В.Н., ред. – М.: Транспорт, 1987.
3. Стенбринк П.А. Оптимизация транспортных сетей / П.А. Стенбринк. – М.: Транспорт, 1981.
4. Юдин Д.Б. Задачи и методы стохастического программирования / Д.Б. Юдин. – М.: Сов. радио, 1979. – 385с.
5. Юдин Д.Б. Задачи и методы стохастического программирования / Д.Б. Юдин. – М.: Сов. радио, 1979. – 385с.
6. Серая О.В. Стохастическая транспортная задача. Нечетко – случайная модель / О.В. Серая // ИКСЗТ. – 2009. – №4. – С.16-19.
7. Лю Б. Теория и практика неопределенного программирования / Лю Б.; пер. с англ. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний. – 2005. – С.416.
8. Александров А.Э. Стохастическая постановка динамической транспортной задачи с задержками с учетом случайного разброса времени доставки и времени потребления / А.Э. Александров, Н.В. Якушев // Управление большими системами. – 2006. – Вып. 12-13. – С.5-14.
9. Корн Г. Справочник по математике: для научных работников и инженеров / Г. Корн, Т. Корн. – М.: Наука, 1973. – 832 с.

Надійшла до редколегії 10.09.2011

В.О. АРТЕМЕНКО

Донецький національний технічний університет

Комп'ютерні оцінки рішення стохастичної транспортної задачі.

Розглянуто стохастична транспортна задача математичного програмування. Запропонована процедура вирішення задачі. Представлені конкретні варіанти розрахунку.

Стохастична транспортна задача, вантаж, недопоставки витрати

V. ARTEMENKO

Donetsk National Technical University

Computer estimations of the decision of a stochastic transport problem.

The stochastic transport problem of mathematical programming is considered. Procedure of the decision of a problem is offered. Concrete variants of calculation are presented.

Stochastic transportation problem, cargo, short delivery costs